

GLOSAR COMENTAT PRIVIND BIBLIOTECA PARTICULARĂ: CONCEPTE, PRACTICI, DIMENSIUNI CULTURALE

ANNOTATED GLOSSARY ON THE PRIVATE LIBRARY: CONCEPTS, PRACTICES, CULTURAL DIMENSIONS

CZU: 027.1:81'37

<https://doi.org/10.59295/spd2025s.10>

Ivan PILCHIN

ORCID: 0009-0006-7875-0401

E-mail: pilkin.ivan@gmail.com

Universitatea de Stat din Moldova;

Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”, Chișinău, Republica Moldova

Summary. *This article proposes an annotated glossary of terms related to the private library, aiming to establish a clear conceptual framework for studying this bibliothconomic and cultural phenomenon. Motivated by frequent terminological confusion in both academic and practical contexts, the glossary is thematically structured, including definitions, usage contexts, and bibliographical references. The study outlines various designations for private libraries – domestic, personal, familial – and explores their historical, social, and legal dimensions. It addresses the profiles of book collectors, including bibliophiles, private librarians, and antiquarians, and examines attachment-related behaviours such as bibliomania, biblioholism, and bibliophobia. The article also discusses private book practices, including cataloguing, personal archiving, and doorstep library services, while highlighting institutional aspects such as legal definitions, testamentary donations, and the integration of private collections into public holdings. The glossary reflects the evolving significance and functions of the private library as a hybrid space of memory, identity, and knowledge transmission across generations.*

Keywords: *glossary, hereditary donation, private library, terminological clarification.*

INTRODUCERE

Specialistul în bibliotecă Ion Stoica insistă pe faptul că terminologia este esențială în cercetarea de bibliotecă [1, p. 140], precum în oricare alt domeniu al cunoașterii. Ne-am propus în acest articol să elaborăm un scurt glosar al **bibliotecii particulare** (grupat tematic, fiecare termen fiind însoțit de definiție, context de utilizare și referință bibliografică) ca fenomen biblioteconomic și cultural.

Obiectivul principal: oferirea unui cadru conceptual clar în privința bibliotecii particulare ca domeniu de utilizare terminologică.

Motivația: confuzia sau suprapunerea terminologică în literatura de specialitate și în practicile de bibliotecă.

Metodologia selecției semantice și clasificării uzuale a termenilor ține de surse, criterii variate de utilizare, domenii conexe ale temei (bibliosofia, istoria cărții și a tiparului etc.).

GLOSAR COMENTAT DE TERMENI

A. NOMENCLATURI ALE BIBLIOTECII PARTICULARE

Bibliotecă privată/ personală/ particulară/ domestică. În literatură de specialitate, fenomenul bibliotecii personale este frecvent desemnat prin termenii „bibliotecă domestică”, „bibliotecă particulară”, „colecție particulară”, „colecție privată” [2].

Trebuie să observăm faptul că denumirile utilizate reflectă diversitatea de perspective asupra funcției și statutului bibliotecii în spațiul privat. Terminologia variabilă indică lipsa unei standardizări conceptuale clare în literatura de specialitate. Sinonimia parțială între termenii folosiți semnalează o necesitate de clarificare terminologică în cadrul cercetărilor de profil. Utilizarea mai multor termeni evidențiază complexitatea și caracterul polisemantic al fenomenului bibliotecii personale. Terminologia existentă surprinde atât dimensiunea juridică (privată/ particulară), cât și pe cea afectivă și cotidiană (domestică/ personală) a acestor biblioteci.

E de menționat în acest context existența la Chișinău a unei cercetări de impact. Cristina Caterev a realizat un studiu vast asupra evoluției diacronice, uzuale și semantice a terminologiei biblioteconomice românești. În privința bibliotecilor private, cercetătoarea precizează: „bibliotecile private reprezentau o parte importantă a peisajului cultural și intelectual, oferind oportunități pentru proprietari și pentru cei invitați să exploreze și să se bucure de o varietate de resurse bibliografice personalizate și private” [3, p. 66].

Colecția particulară/ privată/ domestică/ biblioteca de familie ține metodologic de studiile de caz familiale. În sens social, istoria bibliotecilor particulare „s-a împletit, pe parcursul mai multor secole, cu istoria politică, istoria socială, istoria culturii și cu istoria mentalităților” [4, p. 74]. Biblioteca de familie, fondul de carte ereditar și moștenirea bibliografică sunt alte noțiuni conexe. Memoria bibliografică transgenerațională, arhivele personale sau „arhivele private” țin de acest tip de colecție [5, p. 48].

Din perspectivă motivațională, Catherine Sheldrick Ross consemnează fenomenul unui tip de colecționare provocată de interdicție: „timp de generații, copiii au ignorat cu seninătate sfaturile profesorilor și bibliotecarilor, transformând lectura interzisă într-o plăcere clandestină. Atunci când nu puteau împrumuta cărțile preferate de la biblioteca publică, își construiau propriile colecții private, care erau discutate cu entuziasm între prieteni, schimbate, păstrate și transmise mai departe următoarei generații. Adulții își amintesc cu nostalgie de lecturile din copilărie – romanele ieftine și cărțile din serii – iar mulți dintre ei se îndreaptă acum către comunități online și librării virtuale pentru a împărtăși amintiri și a-și recăpăta favoritele pierdute de mult. Generație după generație, cititorii tineri devin fani și colecționari pasionați ai celor mai noi serii la modă” [6, p. 195].

Tradiția sovietică a bibliotecilor personale este exemplară în spațiul nostru, așa cum „aproape fiecare familie avea o bibliotecă personală, cărțile bune erau la mare căutare.” [7, p. 125-126].

Biblioteca trucată. O formă hilară de bibliotecă [8, p. 272] în care volumele sunt niște butaforii livrești, pentru a crea o aparență. Putem remarca că acest tip de mimetism

bibliotecar evidențiază deturnarea funcției autentice a bibliotecii, transformând-o într-un decor de prestanță socială lipsit de conținut cognitiv.

B. TIPOLOGII DE POSESORI

Bibliofilul. Colecționarismul bibliofilic ține în mod immanent de domeniul biblioteconomic [9, p. 219], conceptul de „bibliofil”, desemnând o „persoană care iubește și prețuiește cărțile (în special, în forma lor fizică) și care are suficiente cunoștințe pentru a distinge edițiile în funcție de caracteristicile și calitățile lor” [10]. Bibliofilia transcende simpla acumulare de cărți, înscriindu-se într-o practică avizată, în care pasiunea se conjugă cu discernământul biblioteconomic. Bibliofilul devine astfel nu doar un iubitor de carte, ci și un agent activ în păstrarea, clasificarea și valorizarea obiectului tipărit.

Bibliotecarul personal. Posesorul de colecție personală poate fi, pe bună dreptate, numit un „bibliotecar personal” [11]. Dispariția lui poate periclita existența în timp a colecției. Unele colecții individuale de carte se diminuează sau dispar treptat, incapabile să concureze cu accesibilitatea și amploarea resurselor oferite de Internet. Totuși, există și biblioteci personale care continuă să se extindă, în funcție de profilul cultural al deținătorului. În paralel, o parte semnificativă a volumelor provenite din bibliotecile domestice este redirecționată către biblioteci stradale, puncte de schimb informal de carte sau centre de colectare a maculaturii, ceea ce indică o transformare a circuitului de circulație și valorificare a cărții în spațiul privat [12].

Anticarul/ buchinstul. Avem în vedere o formă de afacere în care colecționarul se numește „buchinist” sau „anticar”, acel „comerciant de cărți vechi, rare și prețioase, publicații seriale și documente grafice. De regulă, anticarii provin dintre marii iubitori de carte care își dedică întreaga viață vehiculării valorilor bibliofile” [5, p. 41]. Celebre sunt „tarabele buchiniștilor” [8, p. 125] din Paris. Figura buchinistului sau a anticarului reprezintă o extensie profesionistă a bibliofiliei, unde pasiunea pentru carte capătă formă economică și culturală, totodată. Departea de a fi un simplu comerciant, anticarul joacă rolul unui mediator între trecutul cultural și prezentul cititorului, facilitând circulația valorilor bibliofile în spațiul public.

C. FORME ȘI PATOLOGII ALE ATAȘAMENTULUI FAȚĂ DE CARTE

Bibliomania. Uneori interesul pentru carte poate cunoaște forme exacerbate, oscilând între pasiune intensă și comportament obsesiv. Astfel, „*bibliomania*” desemnează o obsesie compulsivă pentru colecționarea de cărți [10]. Ilie Stanciu în volumul „Călătorie în lumea cărții” enumeră mai multe cazuri celebre de bibliomanie în istoria umanității [8, p. 271-273].

Biblioholismul reflectă o formă de dependență mai accentuată decât simpla plăcere de a citi, însă mai moderată decât bibliomania [10]. Practic, un biblioholic manifestă o atașare puternică și constantă față de carte, uneori considerată o formă sănătoasă sau

acceptabilă de pasiune pentru lectură, dar care poate afecta alte aspecte ale vieții dacă devine excesivă.

Bibliolatria exprimă o venerație excesivă față de carte, ce poate duce la o legătură emoțională profundă și o formă de idolatrizare a obiectului livresc [10].

Bibliocleptomania. Bibliomania, în anumite cazuri, poate degenera în comportamente deviante, precum „furtul de carte” [10]. De altfel, furtul din colecțiile cu acces liber se produce adesea pentru completarea colecțiilor private [13, p. 130].

Biblionarcisismul. O dimensiune aproape patologică a bibliofiliei este adesea „biblionarcisismul”, definit drept „arta de a-i convinge pe alții că ești mai cunoscător în domeniul cărților decât ești în realitate” [10].

Bibliofobia e definită ca o teamă irațională față de cărți, care determină individul să le evite în mod sistematic [10]. Ilie Stanciu invocă mai multe cazuri de bibliofobie practică de către oamenii ajunși la putere în diferite epoci și spații [8, p. 278-283].

Bibliocidul reprezintă o „acțiune voită de distrugere a cărților și bibliotecilor” [5, p. 64].

Manifestările patologice legate de raportarea la carte, de la bibliomanie la bibliocid, dezvăluie o axă extrem de complexă a relației afective, psihologice și sociale cu obiectul livresc. Fie că se manifestă ca obsesie, dependență, idolatrie sau repulsie, aceste comportamente ilustrează puterea simbolică și identitară a cărții în conștiința umană. În extremă, cartea nu mai este doar sursă de cunoaștere, ci devine obiect al dorinței, al urii sau al manipulării, ceea ce justifică atenția pe care bibliosofia, biblioteconomia și studiile culturale o acordă acestor fenomene.

D. PRACTICI ȘI FENOMENE ASOCIATE

Donația de carte ereditară. În „Biblioteca Modernă: Glosar de termeni uzuali” reperăm următoarea definiție pentru donație: „una din căile prin care se dezvoltă, curent și retrospectiv, colecțiile bibliotecilor publice oferite cu titlu gratuit de către persoane fizice (autori, descendenți ai autorului, persoane particulare etc.) sau juridice (edituri, asociații culturale, organizații guvernamentale, ambasade etc.)” [14, p. 41]. Trebuie să constatăm că este vorba de un mecanism vital prin care patrimoniul cultural personal sau familial este transferat bibliotecilor publice, contribuind la conservarea și democratizarea accesului la cunoaștere. Prin implicarea unui spectru larg de donatori, acest proces asigură diversitatea și continuitatea colecțiilor, reflectând un act generos de responsabilitate și durabilitate culturală.

Achiziția gratuită. Mircea Regneală categorisește donațiile ereditare drept o „achiziție gratuită” pentru instituțiile bibliotecare [5, p. 25]. Acestea presupun un transfer de patrimoniu simbolic și afectiv, transformând colecțiile individuale în bunuri publice, și reconfirmând biblioteca drept spațiu legitim al continuității și conservării valorilor intelectuale.

Ex-librisul (ex meis libris) ține de domeniul exlibristicii și, în contextul cercetării noastre, reprezintă un însemn aplicat la începutul unei cărți pentru a desemna propria-

rul acesteia [5, p. 233]. El transcende simpla semnare a unei cărți, devenind un simbol al posesiei conștiente, al memoriei individuale și al istoriei personale a lecturii, oferind indicii importante despre circulația cărților, despre gustul estetic și despre statutul cultural al proprietarului.

Lectura particulară/ domestică se referă la noțiunea de lectură particulară, ca proces care nu ține de manuale, de învățământul formal [15]. Este procesul de studiu nonformal, după cum o definesc unele glosare ale lecturii [16] care definește biblioteca de acasă drept un spațiu de reflecție și autoformare.

Arhivarea privată, catalogarea informală (după criterii alfabeticе, tematice, estetice), indexare personală (caiete de lectură, însemnări), inventarierea fondului privat sunt forme de gestionare a colecțiilor personale. Arhivarea este utilizată aici „ca formă de conservare de lungă durată” [5, p. 46]. Aceste practici, deși nonformale, contribuie la instituționalizarea subtilă a lecturii individuale și plasează biblioteca domestică într-o zonă intermediară între spațiul privat și cel cultural.

E. GLOSAR JURIDIC ȘI INSTITUȚIONAL

Biblioteca privată în sistemul juridic național

Legea Republicii Moldova cu privire la biblioteci nr. 160 din 20.07.2017 operează cu noțiunea de „bibliotecă privată”, definită drept „bibliotecă instituită în cadrul sau în subordinea unei persoane juridice de drept, privat ori care este fondată și deținută de o persoană fizică” [17]. În conformitate cu cadrul legislativ actual, bibliotecile private sunt integrate în sistemul național de biblioteci, alături de bibliotecile naționale, cele publice teritoriale, bibliotecile din instituțiile de învățământ, precum și cele cu profil specializat. Relația dintre bibliotecile private și cele publice – precum și între bibliotecile de același tip – se manifestă tradițional prin intermediul donației de carte, care rămâne una dintre modalitățile esențiale de îmbogățire a colecțiilor de bibliotecă, alături de achiziție, abonamente, transferuri, schimburi inter-bibliotecare naționale și internaționale, depozit legal și digitizare. În anumite situații, donațiile provenite din biblioteci private pot contribui semnificativ la consolidarea patrimoniului național de documente de bibliotecă, în special atunci când este vorba despre exemplare bibliofile rare, tipărituri cu dedicații autografe ale autorilor sau volume purtând ex-librisuri valoroase.

Donația testamentară. Brigitte Richter în „Ghid de biblioteconomie” propune noțiunea de „donație testamentară”, cele care vin post mortem, se fac prin testament de către personalități locale, erudiți sau universitari [13, p. 16]. Bibliotecilor publice le revine rolul de a evalua acele colecții private, de a negocia condițiile ulterioare de utilizare a lor (limitarea împrumutului în cazul unor rarități etc.).

E de menționat faptul că „multe dovezi istorice s-au pierdut pentru că proprietarii materialelor cu valoare de arhivă nu erau conștienți de valoarea informațională a colecțiilor lor sau de existența unor instituții care colecționează și conservă asemenea materiale” [18, p. 210]. O astfel de donație ar putea contribui la „dezvoltarea colecțiilor” [19 p. 33] publice,

doar că acestea necesită viziuni strategice care ar putea lua în calcul bibliotecile personale. Totodată, pentru colecțiile particulare, ale căror proprietari au murit, „bibliotecile publice sunt atractive, deoarece sunt instituții de cunoaștere care depășesc limitele diferitelor discipline, generații, precum și sunt transculturale” [20, p. 13].

Bibliotria însumează acele tehnici și forme de artă de restaurare a cărților [5, p. 64] valoroase parvenite în colecțiile publice din cele personale unde puteau fi păstrate în condiții necorespunzătoare sau invadate de bibliofagi, insecte care distrug hârtia. Astfel este asigurată o punte între fragilitatea materială a suportului și continuitatea culturală a patrimoniului scris.

CONCLUZII

1. Necesitatea clarificării terminologice: În studiul bibliotecilor particulare, un cadru conceptual bine structurat este esențial pentru evitarea confuziilor generate de suprapunerile terminologice existente în literatura de specialitate și în practica biblioteconomică. Glosarul propus contribuie la această clarificare prin definirea, contextualizarea și bibliografierea riguroasă a termenilor.

2. Biblioteca particulară ca fenomen cultural complex: Biblioteca personală nu este doar o colecție de cărți, ci un fenomen cu valențe sociale, istorice, psihologice și juridice. Ea reflectă nu doar gustul și profilul cultural al posesorului, ci și dinamici familiale, motivații afective, practici de lectură și chiar forme de transmitere a memoriei intergeneraționale.

3. Integrarea bibliotecilor personale în sistemul biblioteconomic național: Deși private prin definiție, bibliotecile particulare pot contribui substanțial la patrimoniul public, prin donații, transferuri sau digitizare. Este necesară o strategie instituțională de valorizare a acestora, inclusiv prin dezvoltarea unor politici de conservare, catalogare și recuperare a fondurilor cu valoare bibliografică sau istorică.

REFERINȚE:

1. STOICA, I. *Criza în structurile infodocumentare*. Constanța: Ex Ponto, 2001. 225 p. ISBN: 973-8227-08-9.
2. MARTÍNEZ DE SOUSA, J. *Diccionario de bibliología y ciencias afines: terminología relativa a la archivística, bibliofilia, bibliografía [...] paleografía, papirología, etc.* Madrid: Pirámide. 1990. 852 p. ISBN: 84-86168-45-7. Apud: AGUSTÍ, L. *Organització d'una biblioteca personal o familiar: alguns consells pràctics*. Disponibil: <https://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/155804/1/692298.pdf> [accesat 20.03.2025]
3. CATEREV, C. *Evoluția terminologiei biblioteconomice românești/ Teză de doctor în filologie*. Chișinău, 2025.
4. BULUȚĂ, Gh. *Civilizația bibliotecilor*. București: Editura Enciclopedică, 1998. 165 p. ISBN: 973-45-0257-3.

5. REGNEALĂ, M. *Dicționar explicativ de biblioteconomie și știința informării*. Vol. 1. București: FABR. 2001. 409 p. ISBN: 973-85555-1-5.
6. SHELDRIK ROSS, C. Dime Novels and Series Books. In: Sh. A. WOLF [et al.]. *Handbook of research on children's and young adult literature*. New York: Routledge, 2011. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/258763170_Dime_Novels_Series_Books [accesat 20.03.2025]
7. NEGOIȚĂ, E. Lectura în familie. În: *Lectura și scările: Culegere de articole* / coord. de ed.: Vera Osoianu, Angela Drăgănel. Chișinău: Prut Internațional: BNRM, 2020. 384 p. ISBN 978-9975-54-455-9.
8. STANCIU, I. *Călătorie în lumea cărții*, Editura didactică și pedagogică, București, 1970, 316 p.
9. DIMA-DRAGAN, Corneliu. *Biblioteca unui umanist român Constantin Cantacuzino Stolnicul*. București: Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă, 1967. 405 p.
10. REITZ, Joan. M. *Online Dictionary for Library and Information Science*. Disponibil: https://odlis.abc-clio.com/odlis_b.html [accesat 25.03.2025]
11. HOWARTH, F. *How to nurture a personal library: an escape, a sanctuary, a place of pleasure, a memoir. Take these steps to ensure your library is just what you want it to be*. Aeon Media Group Ltd, ©2012-2025. Disponibil: <https://psyche.co/guides/how-to-nurture-and-grow-a-personal-library-of-books> [accesat 10.03.2025]
12. AGUSTÍ, L. *Organització d'una biblioteca personal o familiar: alguns consells pràctics*. Disponibil: <https://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/155804/1/692298.pdf> [accesat 20.03.2025]
13. RICHTER, B. Ghid de biblioteconomie. Chișinău: Arc. 1997. 318 p. ISBN: 9975-61-024-2.
14. KULIKOVSKI, L. BURSUC, O., GANEA, D. *Biblioteca modernă: glosar de termeni uzuali*. Ch.: Garamont Studio, 2018. 140 p. ISBN 978-9975-134-30-9.
15. *Lectură particulară*. Dexonline. Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/lectur%C4%83/definitii> [accesat 23.03.2025]
16. *Reading Glossary. Iowa Reading Research Center*. Disponibil: <https://irrc.education.uiowa.edu/resources/reading-glossary> [accesat 23.03.2025]
17. Legea nr. 160 din 20.07.2017 cu privire la biblioteci. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120694&lang=ro (accesat: 20.03.2025)
18. CARLETON, D. E. Expoziții în arhive. In: *Management pentru viitor: biblioteci și arhive*. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană, Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”, 2000. pp. 209-210. 216 p. ISBN 973-595-010-3.
19. HORVAT, S. *Introducere în biblioteconomie*. București: Editura Grafoart, 1996. 210 p. ISBN: 973-9054-06-4.
20. Țurcan, N. 2020. Biblioteca publică și știința participativă. În: *BiblioPolis*. 2020. Vol. 75, nr. 4, pp. 5-16. ISSN 1811-900X.